

СПОСОБИ ВИЗНАЧЕННЯ ОДИНИЦІ ВИМІРУ ШТРАФУ ЯК КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

METHODS OF DETERMINING THE AMOUNT OF MEASUREMENT OF A FINE AS A CRIMINAL PUNISHMENT: NATIONAL AND INTERNATIONAL EXPERIENCE

Чебан О.М., к.ю.н.,
доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Національний транспортний університет

У статті аналізується міжнародний та вітчизняний досвід способів визначення одиниці виміру штрафу, як кримінального покарання, та обґрунтовується пропозиція про доцільність перегляду грошового еквіваленту, в якому обраховується штраф, оскільки в Україні реально назріла необхідність у критичному аналізі останнього.

Перший спосіб, який видається найбільш справедливим, визначає розмір штрафу з використанням певної умовної розрахункової одиниці. В його межах виділяють два самостійні напрями. Перший полягає в тому, що умовна розрахункова одиниця використовується в кримінальному законодавстві безвідносно до розміру доходів винної особи. За другим напрямом – умовна розрахункова одиниця пов'язується з розміром доходів особи, яка засуджується до покарання. Доведено, що даний спосіб визначення штрафу в умовних розрахункових одиницях, де за основу взято розмір доходів винної особи, є найбільш справедливим та гідним для наслідування.

На підставі компаративного методу проаналізовано другий спосіб, який передбачає встановлення розміру штрафу у твердій сумі національної валюти відповідної країни. Обґрунтовано, що даний спосіб не набув свого поширення та практичного застосування в європейських країнах, фактично не враховує майнового стану винного, що є істотним недоліком при призначенні покарання у вигляді штрафу.

Досліджений третій спосіб визначення розміру штрафу в кримінальному законодавстві, що в цілому підлягає критичному аналізу та не знайшов підтримки в наукових колах, полягає у встановленні його відповідно до розміру майнової шкоди, що заподіяна кримінальним правопорушенням.

Останній, четвертий спосіб визначення розміру штрафу – «змішаний», оскільки в кримінальному законодавстві зарубіжних країн одночасно може бути передбачено декілька можливих варіантів обчислення його розміру.

Доведено, що базова величина, на підставі якої обраховується штраф у санкціях статей Особливої частини КК України, не відповідає сучасним вимогам суспільства, вносить суттєвий дисбаланс щодо визначення розміру шкоди та міри відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення та абсолютно не враховує майновий (фінансово-економічний) стан винного. Автором запропоновано одиницею виміру штрафу, як кримінального покарання, визначити середньомісячний дохід винного чи його денну ставку.

Ключові слова: кримінальне покарання, штраф, грошове стягнення, базова величина, неоподатковуваний мінімум доходів громадян, податкова соціальна пільга, середньомісячна заробітна плата, денна ставка.

The article analyzes the international and national experience of ways to determine the unit of fine as a criminal penalty, and substantiates the proposal on the feasibility of revising the monetary equivalent in which the fine is calculated, as in Ukraine there is a real need for critical analysis of the latter.

The first method, which seems the fairest, determines the amount of the fine using a certain conventional unit of account. Within its limits there are two independent directions. The first is that the notional unit of account is used in criminal law regardless of the amount of income of the perpetrator. In the second direction - the conventional unit of account is associated with the amount of income of the person sentenced to punishment. It is proved that this method of determining the fine in conventional units of account, which is based on the amount of income of the guilty person, is the most fair and worthy of imitation.

On the basis of the comparative method, the second method is analyzed, which involves determining the amount of the fine in a fixed amount of the national currency of the country. It is substantiated that this method has not become widespread and practical in European countries, in fact does not take into account the property status of the perpetrator, which is a significant shortcoming in the imposition of fines.

The third method of determining the amount of fines in criminal law, which is generally subject to critical analysis and has not found support in scientific circles, is to establish it according to the amount of property damage caused by criminal offenses.

The last, fourth way of determining the amount of the fine is "mixed", because the criminal law of foreign countries may provide for several possible options for calculating its size.

It is proved that the basic value on the basis of which the fine is calculated in the sanctions of the articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine does not meet the requirements of modern society, introduces significant imbalance in determining the amount of damage and liability for criminal offenses. The author proposes to determine the unit of measurement of the fine as a criminal punishment, to determine the average monthly income of the perpetrator or his daily rate.

Key words: criminal punishment, fine, monetary penalty, basic amount, non-taxable minimum incomes, social tax benefit, the average monthly salary, daily rate.

Постановка проблеми. Інститут покарання та його види є одним з ключових питань в кримінальному праві, тому становить неабиякий інтерес в судовій практиці, науковій доктрині та правозастосовній діяльності. Однією з особливостей в українському законі про кримінальну відповідальність, порівняно з раніше чинним Кримінальним кодексом України 1960 р., є побудова системи покарань від менш суворого до більш суворого, де штраф посідає перший щабель.

Загальноприйнято, що штраф відповідно до закону про кримінальну відповідальність є найбільш м'яким видом покарання, який за своїм змістом носить майновий характер, оскільки передбачає грошове стягнення в дохід держави.

Застосований штраф для винної особи одночасно має бути, з одного боку, відчутним, з іншого, – посильним

та справедливим; швидше має справляти не репресивно-каральне, а превентивне значення в його загальному та спеціальному аспектах. Проте для визначення його такої попереджувальної ролі на нормативному рівні має бути регламентована адекватна одиниця виміру, тобто величина для його обрахунку, та розмір, співмірний як з фінансово-економічним становищем винної особи, так і з вчиненим нею протиправним суспільно небезпечним діянням.

Стан дослідження. Окремі аспекти покарання та його видів досліджувалися у працях М. І. Бажанова, І. Г. Богатирьова, О. О. Дудорова, К. М. Карпова, О. В. Козаченка, О. М. Костенка, Н. Ф. Кузнецової, В. Т. Маляренка, В. О. Навроцького, Є. Ю. Полянського, М. І. Хавронюка, С. С. Яценка, А. М. Яценка та ін. науковців. Незважаючи на концептуальні дослідження вказаних авторів, деякі

проблемні аспекти і надалі залишаються дискусійними та законодавчо не врегульованими, тому потребують свого ретельного наукового аналізу, зокрема у питанні визначення одиниці виміру штрафу, як кримінального покарання.

Метою статті є аналіз способів визначення одиниці виміру (базової величини) штрафу як кримінального покарання за кримінальним законодавством європейських зарубіжних країн та формулювання висновків та пропозицій для подальшого вдосконалення кримінально-правової норми в українському законі про кримінальну відповідальність.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України як незалежної держави у світову спільноту, її вступ до Ради Європи у 1995 році спричинили зміни карної політики, одним з основних напрямків якої є гуманізація кримінального покарання. Система покарань у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) містить достатньо каральних заходів, не пов'язаних з позбавленням волі. У сучасних умовах боротьби зі злочинністю в Україні важлива роль відводиться штрафу як виду кримінального покарання.

Відповідно до ч. 1 ст. 53 КК України штраф – це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині КК України, з урахуванням положень ч. 2 цієї статті. Розмір штрафу визначається судом залежно від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та з урахуванням майнового стану винного в межах від 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до 50 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ), якщо статтями Особливої частини КК України не передбачено вищого розміру штрафу [1].

Відтак, штраф є видом покарання, який передбачає обмеження майнових прав засудженого і полягає в грошовому стягненні, що накладається судом у випадках і межах, встановлених в Особливій частині КК України. Штраф посідає перше місце у системі кримінальних покарань та вважається більш м'яким покаранням.

Штраф віднесено до покарання, яке є найбільш поширеним у санкціях статей Особливої частини КК України, що зумовлює часте його застосування як кримінального покарання. У зв'язку з цим питання, пов'язані з правильним призначенням та виконанням такого виду покарання, як штраф, є актуальним в судовій практиці, науковій доктрині та правозастосовній діяльності [2].

Аналізуючи статистичні дані останніх років щодо призначення місцевими загальними судами винним особам основних покарань, спостерігається позитивна тенденція до застосування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

Так, найбільшу кількість серед засуджених становили особи, на яких місцевими загальними судами було накладено штраф як основне покарання. Їх частка протягом 2015–2019 років у середньому становила 24,6% від усіх засуджених осіб за всі види злочинів.

Упродовж останніх років кількість фактів призначення місцевими загальними судами основного покарання у вигляді штрафу збільшується. Так, якщо у 2015 року цей вид кримінального покарання було застосовано до 19,7% засуджених осіб, то у 2019 році цей показник збільшився до 30,4% (табл. 1) [3].

Незважаючи на те, що штраф є найбільш м'яким видом покарання в системі покарань, йому притаманний значний карально-превентивний потенціал. Він є альтернативою видам покарань, пов'язаних з обмеженням волі особи,

позбавлений негативних наслідків, зумовлених тривалою ізоляцією засудженого від суспільства. Виконання цього виду покарання не потребує суттєвих фінансових витрат з боку держави, навпаки, цей кримінально-правовий захід виступає джерелом наповнення державного бюджету. Майнові обмеження, що утворюють його зміст, здатні забезпечити ефективну реалізацію цілей кримінального законодавства. Проте, для того щоб штраф був дієвим інструментом у протидії злочинності, важливою є зважена нормативна регламентація порядку обчислення його розміру за вчинене злочинне діяння [4, с. 174].

Враховуючи євроінтеграційний курс нашої держави, досвід зарубіжних країн у правовому регулюванні штрафу, як кримінального покарання, та його базових величин, безперечно, буде цікавим та актуальним.

Вибірково проаналізуємо кримінальне законодавство прогресивних європейських країн щодо способів визначення одиниці виміру штрафу, як кримінального покарання.

У світі штраф постулово стає основним видом покарань, де вже давно дійшли висновку про те, що деякі види покарань є надто витратними для держави. Наприклад, у Швеції витрати на утримання одного ув'язненого на день становлять з закритій в'язниці – 180, у відкритій – 120, при здійсненні пробації – 12 доларів США. Штраф же, навпаки, приносить прибуток.

Сьогодні у Швеції, Фінляндії, Данії, Австрії, Франції, Іспанії, Португалії, Польщі, Угорщині та багатьох інших державах прийнято так звану «скандинавську систему грошових штрафів», яка визнається найбільш справедливою тому, що враховує те, що одна частина засуджених має надзвичайно великі доходи, а інша – мізерні. Законодавці цих країн відмовились від використання абсолютних величин і передбачають розмір штрафу в умовних одиницях.

Так, за КК Польщі (ст. 33) штраф призначається у межах від 10 до 360 (при надзвичайному збільшенні покарання – до 540) денних ставок; денна ставка не може бути нижче 10 злотих або вище 2000 злотих, і при її встановленні суд враховує доходи винного, його особисті і сімейні умови, матеріальне становище і можливості отримання заробітку.

Згідно з КК Естонії розмір грошового стягнення (таку назву там має штраф) – від 30 до 500 денних ставок. Розмір денної ставки обчислюється на підставі середньоденного доходу засудженого. Суд може зменшити розмір денної ставки у зв'язку з винятковими обставинами чи збільшити його, виходячи з життєвого рівня засудженого. Розмір обчисленої денної ставки не може бути менше мінімальної денної ставки (50 крон – приблизно 3 євро). При обчисленні середньоденного доходу виходять, як правило, з оподаткованого прибутковим податком доходу засудженого за рік, що безпосередньо передував року порушення кримінальної справи [5, с. 344].

Відтак, *перший спосіб*, який видається найбільш справедливим, визначає розмір штрафу з використанням певної *умовної розрахункової одиниці*.

У межах цього способу визначення розмірів штрафів можна виділити два самостійні напрями. Перший полягає в тому, що умовна розрахункова одиниця використовується в кримінальному законодавстві безвідносно до розміру доходів конкретної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Наприклад, у Республіці Білорусь штрафи визначаються в певній кількості так званої базової величини, розмір якої визначається спеціальним законом. У КК

Таблиця 1

Найменування показника	2015	2016	2017	2018	2019
Засуджено осіб в Україні (усього), із них до:	94 798	76 217	76 804	73 659	70 375
штрафу	18 652	16 637	18 523	19 857	21 415
питома вага від числа усіх засуджених осіб,%	19,7%	21,8%	24,1%	27%	30,4%

Латвії, КК Киргизької Республіки та деяких інших державах штраф визначається в мінімальних заробітних платах, встановлених законодавством відповідної держави. У КК Литви – у мінімальних прожиткових мінімумах.

Другий напрям полягає в тому, що умовна розрахункова одиниця, що використовується в кримінальному законодавстві для визначення розміру штрафу, пов'язується з розміром доходів певної особи, яка засуджується до відповідного покарання. Зокрема, за КК Іспанії штраф визначається залежно від заробітку засудженого. Мінімальний розмір штрафу становить заробіток за п'ять днів, максимальний – за два роки [6, с. 297].

Певний практичний інтерес становить зарубіжний досвід із використання саме денної ставки як базової величини обчислення розміру штрафу. Теоретично денна ставка являє собою щоденний дохід винного, за винятком виплат, що йдуть на утримання сім'ї. Обчислюючи денну ставку, суд виходить із чистого доходу, який підсудний має або міг мати в середньому в день. Так, за § 19 КК Австрії денна ставка встановлюється з урахуванням особистих обставин та майнового становища винного на момент постановлення обвинувального вироку судом першої інстанції. Перевага цього способу обчислення штрафу полягає в тому, що кількість денних ставок залежить від тяжкості скоєного кримінального правопорушення, а її розмір визначається на підставі матеріальних доходів і витрат особи, яка скоїла злочин, тим самим досягається індивідуалізація призначеного покарання. Безумовно, такий порядок дозволяє забезпечити однакову репресивність даного виду покарання для осіб, що мають різний майновий стан [4, с. 175-176].

Не безпідставно вважається, що даний спосіб визначення штрафу в умовних розрахункових одиницях, де за основу взято розмір доходів винної особи, є найбільш справедливим та гідним для наслідування. На наше переконання, саме даний спосіб має стати предметом комплексного наукового дослідження, що в майбутньому стане ґрунтом для подальшої правової регламентації базової величини штрафу з боку законодавця. Проте для всебічного розгляду питання пропонуємо розглянути і інші способи обчислення розміру штрафу.

Застосування компаративного методу дозволяє виділити *другий спосіб*, який передбачає встановлення розміру штрафу у *твердій сумі національної валюти* відповідної країни. Наприклад, таким способом визначаються розміри штрафів у Швейцарії. Якщо розмір штрафу у статтях Особливої частини КК Швейцарії не встановлюється, то він визначається судом з урахуванням того, щоб майнові невігоди для винного відповідали його вини [7, с. 73]. Відповідно до ст. 48 Кримінального кодексу Швейцарії визначено, якщо закон не передбачає іншого, то розмір штрафу становить 40 000 франків [6, с. 297]. Даний спосіб застосовується і в кримінальному законодавстві Франції. Так, за ст. 131-13 КК Франції залежно від тяжкості скоєного кримінального правопорушення штраф може бути призначений у розмірі до 20 000 франків [4, с. 175].

Розмір штрафу у твердій сумі національної грошової одиниці, по-перше, не набув свого поширення та практичного застосування в європейських країнах; по-друге, фактично не враховує майнового стану винного, що, на нашу думку, має превалювати у визначенні грошового стягнення за вчинене кримінальне правопорушення, адже тільки так досягається реалізація принципів справедливості та індивідуалізації покарання; по-третє, характерний для країн зі стабільною фінансовою та соціально-економічною системою, а також твердою національною грошовою одиницею як на внутрішньому ринку, так і на міжнародній арені. Наведені аргументи можуть свідчити, що запровадження розміру штрафу у твердій сумі в українському законі про кримінальну відповідальність, є передчасним та не доцільним.

Третій спосіб визначення розміру штрафу в кримінальному законодавстві, що в цілому підлягає критичному аналізу, полягає у встановленні його відповідно до *розміру майнової шкоди*, що заподіяна кримінальним правопорушенням. В обмеженому вигляді цей спосіб свого часу застосовували і в КК України 1960 р., відповідно до ст. 84 якого (у редакції від 20.05.1965р.) розкрадання державного або колективного майна шляхом крадіжки, шахрайства або привласнення розтрата, зловживання службовим становищем, вчинене вперше й у невеликих розмірах, за обставинами справи та з урахуванням особи винного, застосування інших видів покарання не зумовлювалося необхідністю, тому каралося штрафом у розмірі до трикратної вартості викраденого [6, с. 298].

В цілому відзначаючи, що концепція визначення розміру штрафу у певному розмірі відповідно до суми, заподіяної кримінальним правопорушенням, шкоди мала своїх не багатьох прихильників в науковій літературі, проте не можемо погодитися із застосуванням даного способу з огляду на наступне.

Відповідно до усталених доктринальних кримінально-правових поглядів штраф не є відкупом особи за вчинене кримінальне правопорушення, тому на слушне переконання Ш.Б. Давлатова штраф – це не форма відшкодування завданої шкоди, відтак не можна розглядати кримінальне покарання як засіб відшкодування моральної чи матеріальної шкоди, як і передбачене законом відновлення соціальної справедливості [8, с. 3].

І нарешті останній, *четвертий спосіб* визначення розміру штрафу – *«змішаний»*, оскільки в кримінальному законодавстві зарубіжних країн одночасно може бути передбачено декілька можливих варіантів обчислення розміру штрафу. Наприклад, у визначених законом умовних одиницях (штрафо-дні, розмір мінімальної заробітної плати; дохід, отриманий за певний період часу тощо) та пропорційно до завданої майнової шкоди чи прибутку, отриманого внаслідок скоєння злочину (наприклад, статті 50, 52 КК Іспанії, ст. 44 КК Киргизької Республіки; § 51 КК Данії). Так, за § 51 КК Данії штраф визначається або у штрафо-днях або в іншому розмірі, якщо застосування штрафо-дня за злочин, пов'язаний з отриманням значної протиправної вигоди, призводить до встановлення покарання, розмір якого нижчий, ніж вважається прийнятним з урахуванням розміру прибутку, який отримала чи могла отримати особа внаслідок скоєного злочину [4, с. 175].

Враховуючи, що кримінальне законодавство Німеччини регламентує призначення штрафу у денних ставках та твердій грошовій сумі, це дає підстави віднести німецьку систему обчислення розміру даного виду покарання до змішаного способу. В цілому цікавим є законодавство Німеччини, де передбачено два види штрафу: грошовий і майновий, які відрізняються за змістом. Відповідно до ст. 40 КК ФРН грошовий штраф призначається у денних ставках – від 5 до 360 повних денних ставок. Розмір денної ставки суд визначає з урахуванням майнового стану підсудного. Головна відмінність грошового штрафу від майнового полягає у тому, що майновий штраф не обчислюється у денних ставках, а призначається у твердій грошовій сумі, виходячи з майнового стану підсудного. Майновий штраф може бути приєднаний тільки до довічного позбавлення або позбавлення волі на термін понад два роки. За кримінальним законодавством Німеччини майновий штраф призначається лише як додаткове покарання. Метою цього покарання є позбавлення винної особи (прибутків), коштів, зібраних для створення та утримання злочинної організації [8, с. 5].

На підставі вибіркового аналізу кримінального законодавства зарубіжних країн стосовно визначення базової величини для обчислення штрафу, як кримінального покарання, можна відзначити широке його застосування.

А його розміри обчислюються різними одиницями: у твердій сумі національної валюти відповідної країни; у розмірах мінімального прожиткового мінімуму; у розмірах мінімальної заробітної плати; у розмірах місячного розрахункового показника, встановленого законодавством; в умовних одиницях, розмір якої встановлено кримінальним кодексом; у денних ставках оплати праці; у базових величинах, встановлених нормативно-правовим актом на день постановлення вироку; або, навіть, у законодавчому поєднанні декількох можливих варіантів.

Закономірно, що кожен із способів визначення базових величин для обрахунку штрафу, як кримінального покарання, містить як своїх прихильників, так і критиків.

Що стосується українського закону про кримінальну відповідальність, то з часу введення в дію КК України у 2001 р. базова величина, яка приймається за НМДГ під час розрахунку розмірів штрафів, жодного разу не змінювалась і продовжує дорівнювати 17 грн. Даний розмір в цілому залишається не змінним впродовж вже майже трьох десятиліть, починаючи з 1995 року.

Так, згідно з ч. 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України, якщо норми інших законів містять посилання на НМДГ, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розділу IV Податкового кодексу України для відповідного року [9]. Таким чином, у чинному КК України НМДГ у розмірі 17 грн. використовується для визначення розміру штрафу і санкції статті, а НМДГ з прив'язкою до соціальної пільги, яка щорічно збільшується, використовується для кваліфікації правопорушень за диспозиціями статей.

Цілком закономірно, що такий дисбаланс при кваліфікації кримінального правопорушення та покарання за нього хвилює не тільки наукові кола, а є також предметом дискусії на парламентському рівні.

Відтак, питання про перегляд базової одиниці розрахунку розміру штрафу було обговорено під час «круглого столу» у Комітеті з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, оскільки дана проблема у кримінальному судочинстві вкрай актуальна.

Неоподатковуваний мінімум доходів громадян у розмірі 17 гривень, що наразі використовується для визначення розмірів штрафів, застарів і не відображає економічних і соціальних реалій часу та не дає можливості суду врахувати всі обставини конкретної справи та ступінь суспільної небезпеки вчиненого кримінального правопо-

рушення. Чинна система формування грошових стягнень, застосування яких визначає в цілому зміст адміністративної і кримінальної відповідальності, втратила свою ефективність як засіб запобігання правопорушенню, тому не забезпечує потреб охорони правопорядку. Тому під час дискусії була висловлена позиція про доцільність запровадження в якості базової одиниці розрахунку розміру штрафу – мінімальної заробітної плати замість неоподаткованого мінімуму доходу громадян у 17 гривень [10].

В цілому відзначаючи необхідність перегляду базової величини для розрахунку розміру штрафу, не можемо погодитися із висловленою позицією – про запровадження мінімальної заробітної плати замість НМДГ. Знову за основу для розрахунку пропонується встановити соціальний критерій, який з року в рік буде зростати. Законодавець не зобов'язаний обирати в якості одиниці для обрахунку розмірів штрафу один із фіскальних чи соціальних критеріїв, які вже існують у чинному законодавстві, оскільки в такому випадку соціально-економічні критерії переважатимуть над кримінальними та кримінологічними, що, на наш погляд, при встановленні базової величини для штрафу, як кримінального покарання, недопустимо.

Висновки. Загальні засади призначення покарання спрямовані на забезпечення принципів індивідуалізації, гуманності та справедливості покарання. Вони в своїй сукупності становлять найбільш істотні правила, які встановлюють межі та визначають порядок діяльності судових органів під час призначення покарання.

Відповідно до положень судової практики, призначаючи покарання у виді штрафу або виправних робіт і визначаючи розмір та строки відповідного покарання, суди мають враховувати майновий стан підсудного, наявність на його утриманні неповнолітніх дітей, батьків похилого віку тощо. Тому найкраще ці положення віддзеркалюються у першому аналізованому нами способі визначення базової величини розміру штрафу, як кримінального покарання, а саме застосування умовної розрахункової одиниці, що пов'язується з розміром доходів певної особи, яка засуджується до відповідного покарання.

Хочеться ще раз наголосити, що даний спосіб визначення штрафу, зокрема у вигляді середньомісячного доходу чи денної ставки, як базової величини для обчислення його розміру, є найбільш справедливим та гідним для наслідування. На наше глибоке переконання, розмір доходу винного має стати ключовим при призначенні винній особі покарання у вигляді штрафу, адже тільки так зможуть бути забезпечені фундаментальні принципи покарання, а застосований штраф справлятиме каральний та профілактичний ефект, оскільки буде посилюючим та відчутним для засудженого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05.04.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 13.02.2022 р.).
2. Аналіз застосування судами такого виду кримінального покарання, як штраф: Лист Верховного Суду України від 01.01.2015 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00110> (дата звернення 22.02.2022 р.).
3. Коляничук О. Засуджені місцевими загальними судами особи та застосовані до них види покарань упродовж 2015-2019 років. *Судебно-юридическа газета*. 2020. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/179840-zasudzeni-mistsevimi-zagalnimi-sudami-osobi-ta-zastosovani-do-nikh-vidi-pokaran-uprodovzh-2015-2019-rokiv> URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/996948/> (дата звернення 13.02.2022 р.).
4. Євдокімова О. Щодо визначення базової одиниці обчислення розміру штрафу у Кримінальному кодексі України. *Підприємництво, господарство і право*. № 9. 2017. С. 174-178. URL: <http://pgpr-journal.kiev.ua/archive/2017/9/36.pdf> (дата звернення 17.02.2022 р.).
5. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Баїте, 2014. 944 с.
6. Осадчук К. Визначення одиниці виміру штрафу. *Підприємництво, господарство і право*. № 7. 2020 р. С. 295-299. URL: <http://pgpr-journal.kiev.ua/archive/2020/7/52.pdf> (дата звернення 18.02.2022 р.).
7. Перогівська О.М. Виконання кримінальних покарань в зарубіжних країнах, не пов'язаних із позбавленням волі. URL: http://elar.naiua.kiev.ua/bitstream/123456789/9936/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96_p074-077.pdf (дата звернення 17.02.2022 р.).
8. Давлатов Ш.Б. Призначення штрафу як додаткового виду покарання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. № 2. 2009. С. 1-7. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/02_2009/09dsbdvp.pdf (дата звернення 17.02.2022 р.).
9. Податковий кодекс України: Закон України № 2755-VI від 02.12.2010р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 23.02.2022 р.).
10. Доцільність запровадження в якості базової одиниці розрахунку розміру штрафу мінімальної заробітної плати обговорено під час «круглого столу» у комітеті з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності: Повідомлення ВРУ від 28.05.2010 р. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/31190.html> (дата звернення 23.02.2022 р.).